שם: _____ כיתה: _____ תאריך: _____

גמרא · מסכת סוכה ב ע"א · כיתה י"ב · דף עבודה ועיון לקראת בגרות בתושב"ע

סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה: עיון בסוגיה לכיתה י"ב

נוצר בבינה מלאכותית · נוסח הגמרא, רש"י ותוספות: דפוס וילנא (מתוך ספריא). ההסברים והשאלות בניסוח שלנו.

📋 **הוראות:** קראו את המקורות שלפני כל קבוצת שאלות. ענו בלשונכם וציינו מקור (גמרא, רש"י או תוספות) לכל טענה. חלקים ב–ג הם עיון ותרגול; חלק ד בנוי כשאלת בגרות (25 נקודות).

חלק א: רקע

המשנה הראשונה במסכת סוכה פותחת בגובה הסוכה: סוכה שגבוהה **למעלה מעשרים אמה** פסולה, ורבי יהודה מכשיר. אמה היא בערך חצי מטר (לפי השיטות המקובלות כ-48 עד 58 ס"מ), ולכן עשרים אמה הן בין 10 ל-11.5 מטרים בערך.

הגמרא בדף ב ע"א שואלת שתי שאלות שונות על הדין הזה: **שאלת לשון**, למה המשנה כותבת "פסולה" בסוכה, ואילו כמבוי באותו גובה היא מלמדת איך לתקן ("ימעט"); **ושאלת מקור**, "מנא הני מילי", מאיזה פסוק לומדים את שיעור עשרים האמה. שלושה אמוראים עונים על השאלה השנייה, וכל אחד לומד מפסוק אחר ורואה בסוכה דבר אחר.

מבוי (לפי רש"י): סמטה הסגורה משלושה צדדים, שצד אחד שלה פתוח לרשות הרבים וחצרות פתוחות אליה. כדי לטלטל בה בשבת חכמים הצריכו סימן היכר בפתח: לחי (קורה זקופה בצד) או קורה לרוחב הפתח. קורה הגבוהה מעשרים אמה אינה מועילה, ולכן "ימעט", ישפיל אותה.

מונח	פירוש
מנא הני מילי (מנה"מ)	מאין הדברים האלה? שאלה על המקור לדין.
תקנתא	תקנה: המשנה מלמדת מה לעשות כדי לתקן, ולא רק פוסקת "פסול".
אלא מעתה... הכי נמי?	"אם כך, אז גם ב...?": קושיה המראה שהסברא מובילה לתוצאה שאי אפשר לקבל.
דל	"הורד, הסר": נניח שהדבר הזה אינו קיים, ונראה מה נשאר.
הכי קאמינא לך	"כך אמרתי לך": האמורא מבאר מחדש את דבריו.
לא שלטא בה עינא	העין אינה שולטת בה, כלומר אינה רואה אותה (לפי רש"י: את הסכך).
דירת קבע / דירת עראי	מבנה קבוע וחזק / מבנה זמני וקל.
קונטרס	כך קוראים התוספות לפירוש רש"י.

חלק ב: עיון בשקלא וטריא

מקור 1: המשנה, ו"מאי שנא" בין סוכה למבוי

מתני׳ סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה ורבי יהודה מכשיר ושאינה גבוהה עשרה טפחים ושאין לה (שלשה) דפנות ושחמתה מרובה מצלתה פסולה:

סוכה ב ע"א, המשנה · נוסח הגמרא: דפוס וילנא (מתוך ספריא)

גמ' תנן התם מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה ימעט רבי יהודה אומר אינו צריך מאי שנא גבי סוכה דתני פסולה ומאי שנא גבי מבוי דתני תקנתא סוכה דאורייתא תני פסולה מבוי דרבנן תני תקנתא ואיבעית אימא בדאורייתא נמי תני תקנתא מיהו סוכה (דנפישי מילתה) פסיק ותני פסולה מבוי דלא נפיש מיליה תני תקנתא

סוכה ב ע"א · נוסח הגמרא: דפוס וילנא (מתוך ספריא)

תוספות (ד"ה מאי שנא): "מאי שנא גבי סוכה דתני פסולה ומאי שנא גבי מבוי דתני תקנתא. והא דלא פריך מאי שנא גבי הדס דתני פסולה ותקנתא דתנן בפרק לולב הגזול (לקמן סוכה דף לב:) או שהיו ענביו מרובין מעליו פסול ואם מיעטן כשר דלא פריך אלא מסוכה ומבוי שדינם שוה לענין גבוה ושינה לשון משנתו ועוד דגבי הדס אצטריך למיתני תקנתא דס"ד אמינא כיון דגדולו בפסול תו לית ליה תקנתא:"

תוספות · דפוס וילנא (מתוך ספריא)

תוספות (ד"ה דאורייתא תני פסולה): "דאורייתא תני פסולה. דאי הוה תני ימעט חיישינן דילמא טעי איניש לומר ימעט לכתחילה ודיעבד כשרה ודקדק בלשונו דלמא אתי לידי איסורא דאורייתא ותני פסולה אע"ג דלא הוי לישנא מעליא כמו ימעט אבל במבוי דרבנן לא חייש ותנא ימעט שהוא לישנא מעליא כדאשכחן בריש פסחים (דף ג.) שעקם הכתוב כמה אותיות שלא להוציא דבר מגונה מפיו ובקונטרס לא פירש כן ... אי נמי יש לומר דלשון ימעט משמע חומרא דרבנן בעלמא ופסולה משמע דאורייתא ..."

תוספות · דפוס וילנא (מתוך ספריא)

רש"י (ב ע"א): "סוכה מדאורייתא - דעשרים אמה דילפינן מדאורייתא וקודם שנשנית המשנה נאמרה שיעורה מסיני: תני פסולה - שייך למיתני בה לשון פסול כלומר לא נעשית כתורה וכהלכה: תני תקנתא - דלא שייך למתני בה לשון פסול דמאן פסלה קודם שנשנית משנה זו הרי היא תחלת הוראתו ומצותו:"

רש"י · דפוס וילנא (מתוך ספריא)

1. הגמרא פותחת בשאלה על **לשון** המשנה ולא על מקור הדין. נסחו את ההנחה שעליה בנויה השאלה "מאי שנא": מה משותף לסוכה ולמבוי, ומה שונה במשנה? היעזרו בלשון התוספות ("שדינם שוה לענין גבוה").

2. התוספות שואלים למה הגמרא לא הקשתה גם מהדס, שבו המשנה כותבת גם "פסול" וגם תקנה ("ואם מיעטן כשר"). הציגו את שני התירוצים שלהם. מה מלמד התירוץ השני על השאלה מתי משנה בוחרת ללמד תקנה?

3. השוו בין רש"י לתוספות בהסבר המשפט "סוכה דאורייתא תני פסולה, מבוי דרבנן תני תקנתא". השלימו את הטבלה, ואחר כך כתבו במשפט אחד מה ההבדל העקרוני בין שתי הגישות.

	רש"י	תוספות (התירוץ הראשון)	תוספות ("אי נמי")
מה מבטאת המילה "פסולה"?			
למה בסוכה לא נאמר "ימעט"?			
למה במבוי אפשר לומר "ימעט"?			

מקור 2: "מנא הני מילי": שלושה מקורות לעשרים אמה

מנה"מ אמר רבה דאמר קרא (ויקרא כג, מג) למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל עד עשרים אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שדר בסוכה משום דלא שלטא בה עינא רבי זירא אמר מהכא (ישעיהו ד, ו) וסוכה תהיה לצל יומם מחורב עד עשרים אמה אדם יושב בצל סוכה למעלה מעשרים אמה אין אדם יושב בצל סוכה אלא בצל דפנות א"ל אביי אלא מעתה העושה סוכתו בעשתרות קרנים הכי נמי דלא הוי סוכה א"ל התם דל עשתרות קרנים איכא צל סוכה הכא דל דפנות ליכא צל סוכה

סוכה ב ע"א · נוסח הגמרא: דפוס וילנא (מתוך ספריא)

ורבא אמר מהכא (ויקרא כג, מב) בסוכות תשבו שבעת ימים אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי עד עשרים אמה אדם עושה דירתו דירת עראי למעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע א"ל אביי אלא מעתה עשה מחיצות של ברזל וסיכך על גבן הכי נמי דלא הוי סוכה א"ל הכי קאמינא לך עד כ' אמה דאדם עושה דירתו דירת עראי כי עביד ליה דירת קבע נמי נפיק למעלה מכ' אמה דאדם עושה דירתו דירת קבע כי עביד ליה דירת עראי נמי לא נפיק

סוכה ב ע"א · נוסח הגמרא: דפוס וילנא (מתוך ספריא)

רש"י (ב ע"א): "למען ידעו - עשה סוכה שישיבתה ניכרת לך דכתיב ידעו כי בסוכות הושבתי צויתי לישב הכי דריש ליה ואע"ג דאין יוצא מידי פשוטו דהיקף ענני כבוד מיהו דרשינן ליה לדרשה: דלא שלטא בה עינא - שאינו רואה את הסכך וסוכה היינו סכך כשמה: וסוכה תהיה לצל - משמע אין סכך אלא העשוי לצל: אלא בצל דפנות - שהצללין מגיעין זה לזה מתוך גובהן של דפנות ואין צריך סכך ולקמן מוקי פלוגתייהו לר' זירא בשאין בה אלא ארבע על ארבע דקים להו לרבנן דבהאי שיעורא ליכא צל סכך אלא צל של דפנות: עשתרות קרנים - שני הרים גדולים והשפלה ביניהם ומתוך גובה ההרים אין חמה זורחת שם בשפלה: דל דפנות ליכא צל סוכה - שחמה באה מתחתי' נמצא שמה בטל:"

רש"י · דפוס וילנא (מתוך ספריא)

רש"י (ב ע"א): "שבעת ימים - סוכה של שבעה ותו לא דהיינו עראי ודייה במחיצות קלות: למעלה מעשרים - צריך לעשות יסודותיה ומחיצותיה קבועין שלא תפול: עד עשרים אמה דאדם עושה כו' - שפיר דמי דודאי יש בכלל קבע עראי והרי עשה כתורה ועל כרחך לא הקפידה תורה על העראי אלא לשם שיעור לתת לך שיעור בגובהה שתהא יכולה לעמוד על ידי יתידות עראי:"

רש"י · דפוס וילנא (מתוך ספריא)

4. רש"י על דרשת רבה כותב: "ואע"ג דאין יוצא מידי פשוטו דהיקף ענני כבוד מיהו דרשינן ליה לדרשה". מהו פשט הפסוק לפי רש"י, ומהי הדרשה של רבה? הסבירו איך המילה "ידעו" הופכת אצל רבה מתיאור של העבר לדרישה הלכתית מן הסוכה.

5. נתחו את שלוש השיטות. השלימו את הטבלה בלשונכם.

	רבה	רבי זירא	רבא
מילת המפתח בפסוק			
מה בדיוק חסר בסוכה שגבוהה מעשרים אמה?			
הפסול נקבע לפי חוויית האדם, לפי מציאות פיזיקלית, או לפי אופי המבנה?			
קושיית אביי (אם יש בדף ב ע"א) ואופי התשובה			

6. לשני האמוראים הקשה אביי "אלא מעתה", אבל התשובות שלהם בנויות אחרת.

א. מי מהם משאיר את העיקרון שלו כמו שהוא ומחלק בין המקרים, ומי מנסח מחדש את העיקרון עצמו? הוכיחו מלשון הגמרא.

ב. במה מודה רבא לאביי? היעזרו ברש"י: "ועל כרחך לא הקפידה תורה על העראי אלא לשם שיעור".

ג. אחרי התשובה, האם "דירת עראי" היא תנאי בסוכה או מדד לקביעת השיעור? הסבירו את ההבדל בעזרת דוגמה.

חלק ג: חשיבה מסדר גבוה

7. ניתוח מחלוקת: מהי "סוכה"? רש"י כותב בדברי רבה "וסוכה היינו סכך כשמה", ובמשנה "על שם הסכך קרויה סוכה". לעומת זאת בדברי רבא הוא כותב "צריך לעשות יסודותיה ומחיצותיה קבועין". כתבו פסקה: אילו מן השיטות מתמקדות בסכך, ואיזו במבנה כולו? מה ההגדרה של "סוכה" שעומדת מאחורי כל אחת מהן?

8. יישום. לכל מקרה קבעו לפי ההיגיון של השיטה המצוינת אם הסוכה כשרה או פסולה, ונמקו מלשון הגמרא או מפרשנים (זה תרגיל בסברא, לא פסק הלכה למעשה).

א. לפי רבא, אחרי תשובתו לאביי: סוכה בגובה 25 אמה, דפנותיה מבד דק וקל.

ב. לפי רבא ולפי תוספות (ד"ה כי עביד, בחלק ד): סוכה בגובה 3 מטרים, דפנותיה מבטון, והסכך מחוזק כך שלא ייכנסו בו גשמים.

ג. לפי רבי זירא: סוכה בגובה 25 אמה הבנויה בעמק עמוק בין הרים גבוהים.

ד. לפי רבה: סוכה בגובה 25 אמה, והיושב בה בעל ראייה חדה מאוד ורואה את הסכך היטב. האם ראייתו משנה את הדין? מה אפשר ללמוד מהלשון "אדם יודע"?

9. יצירה בסגנון הגמרא. בדף ב ע"א אביי מקשה על רבי זירא ועל רבא, אבל לא על רבה. נסחו קושיית "אלא מעתה... הכי נמי?" על רבה: מצאו מקרה שבו הסברא של רבה מובילה לתוצאה מוזרה. אחר כך הציעו תשובה לרבה, באחת משתי הדרכים שראיתם: חילוק בין המקרים (כמו רבי זירא) או ניסוח מחדש של העיקרון (כמו רבא).

חלק ד: שאלה בסגנון בגרות (25 נקודות)

קראו את דברי רבא (מקור 2), את רש"י עליהם ואת התוספות שלפניכם, וענו על כל הסעיפים.

תוספות (ד"ה כי עביד ליה דירת קבע): "כי עביד ליה דירת קבע שפיר דמי. דאע"ג דיש לפרש קרא בדירה שאינה ראויה אלא לשבעה למעוטי קבע משמע ליה קרא דאתא לשיעורא לאורויי לך מדת גובהה כלו' בסוכה שאפשר לעשות עראי וא"ת וכיון דלא חיישינן אלא שתהא ראויה לעשותה עראי ואע"פ שעושה אותה קבע א"כ אמאי אמר (תענית דף ב.) גשמים סימן קללה בחג והלא יכול לקבוע הנסרים במסמרים שלא ירדו גשמים בסוכה ואפילו תימצי לומר דאסור משום גזרת תקרה כי היכי דאמר לקמן בפירקין (סוכה דף יד.) גבי פלוגתא דר"מ ורבי יהודה דמסככין בנסרין דאי מכשרת בהו אתי למימר מה לי לסכך בזה מה לי לישב תחת תקרת ביתי וביתו ודאי פסול מדאורייתא דסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל ימות השנה מ"מ כיון דלא אסור אלא מדרבנן לא שייכא למימר שהגשמים סימן קללה וי"ל דנהי דלא חיישינן בדפנות אי עביד להו קבע מ"מ בסככה שעיקר הסוכה על שם הסכך לא מיתכשרה עד דעביד לה עראי ומה"ט נמי ניחא לרבי זירא דדריש מדכתי' וסוכה תהיה לצל הא כתי' נמי מזרם וממטר וניבעי נמי שלא ירדו גשמים לתוכה אלא ודאי משום דבעינן סככה עראי וא"כ הוה ליה קבע:"

תוספות · דפוס וילנא (מתוך ספריא)

א. הסבירו את דרשת רבא מן הפסוק "בסוכות תשבו שבעת ימים". מה הקשר בין "שבעת ימים" לבין "עראי" לפי רש"י ("סוכה של שבעה ותו לא")? (5 נק')

ב. הציגו את קושיית התוספות מ"גשמים סימן קללה בחג". למה לפי תשובת רבא לאביי היה נראה שגשמים אינם צריכים להפריע לישיבה בסוכה? (6 נק')

ג. התוספות מעלים אפשרות לתרץ ב"גזרת תקרה" ודוחים אותה. מהי האפשרות, ולמה היא אינה מספיקה לתרץ את הקושיה? (6 נק')

ד. מהו תירוץ התוספות? הסבירו איך הוא מבחין בין הדפנות לבין הסכך, ואיך אותו תירוץ מיישב גם את שיטת רבי זירא, אף שבהמשך הפסוק בישעיהו נאמר "ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר". (8 נק')